

مرزبان عقیده و ایمان

یادنامه عالم ربانی مرحوم آیت الله

حاج شیخ غلامحسین تبریزی (عبدخدائی)

۱۳۵۹-۱۳۶۷ هـ

بامقدمه آیت الله دکتر محمد مادی عبدخدائی

به کوشش
مهدی مصومی

سرشناسه:	معصومی، مهدی، ۱۳۶۱ - گردآورنده.
عنوان و نام پدیدآور:	مرزبان عقیده و ایمان؛ یادنامه عالم ربانی مرحوم آیت الله حاج شیخ غلامحسین تبریزی (عبدخدائی) ۱۳۵۹-۱۳۶۷ ش. با مقدمه محمدهادی عبدخدائی؛ ویرایش محمدرضا مروارید؛ به کوشش مهدی معصومی.
مشخصات نشر:	مشهد؛ بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری:	۹۱۱ ص:، مصور، نمونه ..
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۰۶-۰۵۴۷-۶
وضعیت فهرست نویسی:	فیا.
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۸۶۷] - ۸۶۹.
موضوع:	عبدخدائی، غلامحسین، ۱۳۵۹-۱۳۶۷. -- یادنامه ها.
موضوع:	مجتهدان و علما -- ایران.
شناسه افزوده:	عبدخدائی، محمدهادی، ۱۳۱۷. - مقدمه نویسی.
شناسه افزوده:	مروارید، محمدرضا، ۱۳۳۹ - ویراستار.
شناسه افزوده:	بنیاد پژوهشهای اسلامی.
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۹۹۸.
رده بندی کنگره:	BP ۵۵/۳.
شماره کتاب شناسی ملی:	۸۴۱۹۴۲۰.
اطلاعات رکورد کتابشناسی:	فیا.

مرزبان عقیده و ایمان

یادنامه عالم ربانی مرحوم آیت الله حاج شیخ غلامحسین تبریزی (عبدخدائی)
به کوشش: مهدی معصومی

ارزیابان: حسن حکیم باشی، محمد جواد جلائیان اکبرنیا

ویراستار: محمدرضا مروارید

نمونه خوان: عبدالحسین یداللهی

حروفچین: علی برهانی

طراح جلد: نیما نقوی

چاپ اول: ۵۰۰/۱۴۰۰ نسخه، وزیری / بها: ۱۴۲۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

تلفن و دوزنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۰۵۱-۳۲۲۳۰۸۰۳

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

سخن ناشر.....	۱۵
پیشگفتار	
مهدی معصومی.....	۱۷
مقدمه	
آیت الله دکتر محمدهادی عبدخدائی.....	۲۱
بخش اول: شخصیت و آثار آیت الله تبریزی	
زیست نامه آیت الله شیخ غلامحسین تبریزی عبدخدائی <small>رحمته الله علیه</small>	
آیت الله دکتر محمدهادی عبدخدائی.....	۳۱
تولد و تحصیل.....	۳۱
فعالیت های علمی.....	۴۴
فعالیت های تربیتی و آموزشی.....	۵۳
فعالیت های سیاسی.....	۶۰
فعالیت های اجتماعی.....	۷۶
در عرصه امر به معروف و نهی از منکر.....	۸۰
اخلاق و سلوک.....	۸۷
ارتحال.....	۹۲
سالشمار زندگانی.....	۹۳
فرزندان.....	
دکتر محمدرضا کاظم موسوی <small>رحمته الله علیه</small> (عبدخدائی).....	۹۵
حجت الاسلام والمسلمین شیخ محمدتقی مجتهدزاده <small>رحمته الله علیه</small> (عبدخدائی).....	۹۶
محمدحسن عبدخدائی <small>رحمته الله علیه</small>	۹۸
حاج محمد مهدی عبدخدائی.....	۹۸

۹۹ آیت الله دکتر محمدهادی عبدخدائی
۱۰۱ حاج محمدطه عبدخدائی
۱۰۳ نکاتی در باره زندگانی آیت الله حاج شیخ غلامحسین تبریزی
۱۰۳ ۱. حجت الاسلام والمسلمین شیخ محمدتقی مجتهدزاده <small>رحمته الله</small> (عبدخدائی)
۱۱۶ ۲. محمدمهدی عبدخدائی
۱۳۵ ۳. محمد طه عبدخدائی
۱۴۹ ۴. مهدیه عبدخدائی <small>رحمته الله</small>
۱۵۱ ۵. دکتر محمدسعید عبدخدائی
۱۵۲ ۶. دکتر محمدجعفر عبدخدائی
۱۵۴ ۷. سید حسین علم الهدی
۱۵۵ ۸. حجت الاسلام والمسلمین سید مصطفی علم الهدی
۱۵۶ ۹. حجت الاسلام والمسلمین سید عباس علم الهدی
۱۵۹ ۱۰. حجت الاسلام والمسلمین سید محمدرضا علم الهدی
۱۶۲ ۱۱. حجت الاسلام والمسلمین سید عبدالامیر علم الهدی
۱۶۵ ۱۲. حجت الاسلام والمسلمین سید علیرضا حسینی
۱۶۸ ۱۳. حجت الاسلام والمسلمین سید مرتضی حسینی
۱۶۹ ۱۴. حجت الاسلام والمسلمین شیخ علی ریختا کرزاده (تهرانی)
۱۷۲ ۱۵. مهدی یگانه
۱۷۳ ۱۶. طاهره مجتهدزاده (عبدخدائی)
۱۷۳ ۱۷. قدسیه یگانه
۱۸۲ ۱۸. انسیه یگانه
۱۸۵ کتابنامه: فهرست آثار آیت الله شیخ غلامحسین تبریزی
 آثار مکتوب آیت الله تبریزی
۱۸۵ مهدی معصومی
۱۸۶ ۱. تذکرات دیانتی (۵۰-۱) (دوره تبریز)
۱۹۲ ۲. تذکرات دیانتی در حقیقت تشیع (۲۴-۱) (دوره مشهد)
۱۹۵ ۳. ندای حق (۳-۱)
۱۹۷ ۴. ندای حق (۱۲-۱) سال دوم تذکرات دیانتی (دوره مشهد)
۲۰۲ ۵. الدروس الدينية (۱۲-۱)
۲۰۶ ۶. انوار لامعه (نورهای درخشان)
۲۰۶ ۷. انوار مشرقه و درر قیمه
۲۰۷ ۸. بشارت

۲۰۸	۹. بیان الحق
۲۰۹	۱۰. خداشناسی به زبان ساده (جلد اول)
۲۰۹	۱۱. خداشناسی به زبان ساده (جلد دوم)
۲۱۰	۱۲. خلاصه الاصول (من ابتکارات اقل العباد عملاً؛ غلامحسین تبریزی)
۲۱۱	۱۳. الدرر الثمينة فى تفسیر سورة الجمعة المباركة
۲۱۲	۱۴. رهبر سعادت؛ دروجه اعجاز قرآن
۲۱۲	۱۵. معتبرترین زیارت نامه؛ (ترجمه زیارت امین الله و اذن دخول مشهور)
۲۱۴	تقریظات: نامه های برخی از علما و مراجع درباره تذکرات دیانتی
۲۳۲	مقالات: درباره کتاب ها و آثار حاج شیخ
	(۱) نگاه آیت الله تبریزی به فلسفه
۲۳۲	آیت الله سید جعفر سیدان
	(۲) ایمان به معاد و ویژگی های آن
۲۴۲	آیت الله دکتر محمدهادی عبدخدائی
	(۳) گفتاری در باب کتاب «بیان الحق»
۲۵۹	حجت الاسلام والمسلمین محمد مروارید
	(۴) تقابل فلسفه و دین از منظر آیت الله تبریزی
۲۶۶	حجت الاسلام و المسلمین محمد بیابانی اسکویی
	(۵) عدم تناسب علم اصول با فلسفه و کلام
۲۷۹	حجت الاسلام و المسلمین رضا برنجکار
	(۶) بقیة الماضین و چند نکته در باب اصول مهذب
۲۸۲	حجت الاسلام و المسلمین مرتضی اسکندری
	(۷) نگاهی به کتاب خلاصه الاصول
۲۸۷	حجت الاسلام و المسلمین مجتبی الهی خراسانی
	(۸) منهج اصولی آیت الله تبریزی
۳۰۰	حجت الاسلام و المسلمین محمدجواد انصاریان
	(۹) کتابشناسی اصول مهذب
۳۰۴	حجت الاسلام و المسلمین سید محسن حسینی فقیه
	(۱۰) یادى از قائد روحانى آیت الله حاج شیخ غلامحسین تبریزی <small>رحمته الله</small>
۳۱۵	حجت الاسلام و المسلمین سیدهادی خسروشاهی
	(۱۱) برگی ز زین از تاریخ روحانیت شیعه
۳۲۴	آیت الله دکتر محمدهادی عبدخدائی
	(۱۲) فقیه آگاه
۳۳۵	حجت الاسلام و المسلمین محمدجواد مروارید

.....	(۱۳) فروغ هدایت در وادی ضلالت
۳۴۱.....	محمدعلی ندائی.....
.....	(۱۴) سیری در معارف دینی (معرفی کتابشناختی «الدروس الدینیة»)
۳۵۳.....	حسین لطیفی.....
.....	(۱۵) گوهرهای تسبیح
۳۷۲.....	حسن حکیم‌باشی.....
.....	(۱۶) بازخوانی کتاب انوار لامعه
۳۸۲.....	حجت الاسلام و المسلمین سید علی موسوی دارابی.....
.....	(۱۷) مهاجر نور و شهامت (با نگاهی به انوار لامعه در تفسیر سوره اعلی)
۳۹۲.....	حجت الاسلام و المسلمین سید عبدالحمید عظیمی.....
.....	(۱۸) عشق به زیارت (نگاهی به زیارت امین‌الله با ترجمه آیت‌الله حاج شیخ غلامحسین تبریزی)
۴۰۰.....	آیت‌الله دکتر محمدهادی عبدخدائی.....
.....	(۱۹) زیارت امین‌الله و ترجمه آن
۴۰۲.....	حجت الاسلام و المسلمین سید محمود مرویان حسینی.....
.....	(۲۰) نشریه خداشناسی به زبان ساده
۴۰۳.....	محمد مهدی عبدخدائی.....
.....	(۲۱) کتاب شناخت راهنمای سعادت
۴۰۶.....	حجت الاسلام و المسلمین علی رحمانی.....
.....	(۲۲) درآمدی بر انوار مشرقه و دُرر قیمه
۴۱۳.....	حجت الاسلام و المسلمین حسین شانه‌چی.....
.....	(۲۳) معرفی ترجمه النکت الاعتقادیه
۴۱۶.....	حجت الاسلام و المسلمین جواد رقیوی.....

بخش دوم: آیت‌الله تبریزی در نگاه دیگران

.....	به نقل از مراجع بزرگوار.....
۴۲۹.....	۱. آیت‌الله العظمی امام خمینی <small>رحمته</small>
۴۲۹.....	از زبان حجت الاسلام و المسلمین محمدتقی مجتهدزاده <small>رحمته</small> (عبدخدائی).....
۴۲۹.....	در گفتار آیت‌الله دکتر محمدهادی عبدخدائی.....
۴۳۰.....	از زبان محمد مهدی عبدخدائی.....
۴۳۱.....	در بیان محمدطه عبدخدائی.....
۴۳۱.....	از زبان حجت الاسلام و المسلمین محمدعلی امامی پور.....
۴۳۲.....	به نقل از حاج سید مهدی مصطفوی.....
۴۳۲.....	۲. آیت‌الله العظمی سید علی خامنه‌ای (دام ظلّه).....
۴۳۳.....	۳. آیت‌الله العظمی سید علی سیستانی (دام ظلّه).....

سخن ناشر

عن عبدالسلام بن صالح الهروي قال: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: رَجِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا. فَقُلْتُ لَهُ: وَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ؟ قَالَ: يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ، فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَابِرَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا^۱.

حمد و سپاس بی حد خداوند بزرگ و دانا را سزد که غایت آفرینش انسان را معرفت و عبودیت ذات مقدس خود قرار داد و فرمود: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِي﴾^۲. درود بر پیامبران الهی به ویژه حضرت خاتم النبیا محمد مصطفی ﷺ که با تزکیه و تعلیم کتاب و حکمت، زمینه ساز تحقق این هدف متعالی شدند و سلام بر امامان معصوم ﷺ، به خصوص عالم آل محمد ﷺ، حضرت امام علی بن موسی الرضا ﷺ که ستارگان پرفروغ آسمان معرفت و عبودیت اند و راهنمایان بشر در صراط مستقیم معرفت و بندگی، و رحمت خدا بر عالمان و پژوهشگرانی که در طول تاریخ با فراگیری و نشر علوم و معارف اسلامی به احیای امر امامت و ولایت پرداخته و مردم را با زیبایی های فرهنگ اصیل اهل بیت ﷺ آشنا ساخته اند.

بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی بر اساس نگاه ژرف تولیت فقید این آستان ملک پاسبان در سال ۱۳۶۳ به دستور معظم له تأسیس شد و با الهام از منویات رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی ﷺ و دیدگاه های حکیمانۀ خلف صالح ایشان، مقام معظم رهبری، حضرت آیت الله العظمی خامنه ای مدظله العالی، و رهنمودهای تولیت معزز، با تشکیل گروه های پژوهشی و استفاده از نخبگان حوزه و دانشگاه، در راستای تأمین نیازهای فرهنگی جامعه و نظام اسلامی و نسل جوان و زائران بارگاه منور رضوی، به پژوهش و نشر علوم و

۱. عیون اخبار الرضا ﷺ، ج ۱، ص ۳۰۷؛ از امام رضا ﷺ شنیدم که می فرمود: خدا رحمت کند کسی که امر ما را زنده کند. عرض کردم: امر شما را چگونه زنده کند؟ فرمود: علوم ما را فراگیرد و به مردم بیاموزد، که اگر مردم زیبایی های کلام ما را بدانند از ما پیروی خواهند کرد.

۲. ذاریات / ۵۶: «و جن و انس را نیافریدم مگر برای آنکه مرا بپرستند».

معارف اسلامی نبوی و سیره اهل بیت عصمت علیهم السلام پرداخته و به فضل الهی به توفیقات ارزنده‌ای دست یافته است.

آشنایی با تحولات حوزه‌های علمیه، مانند هر نهاد دیگری، جز با شناخت ابعاد مختلف زندگی نقش آفرینان آن عرصه ممکن نیست، و این کار در مورد برخی از رجال علمی، اهمیتی افزون‌تر دارد؛ کسانی که می‌توان با گردآوری اسناد تاریخ شفاهی، گوشه‌هایی از زندگی آنان را کاوید و با ابعاد دینی و اجتماعی و سیاسی آنان آشنایی بیشتری پیدا کرد و برپایه آن، دستمایه‌ای برای پژوهشگرانی فراهم ساخت که از آن پس به تحلیل شخصیت آنان بپردازند و حضور ایشان را در بستر تاریخ یک کشور، یا یک شهر یا یک عرصه خاص بررسی کنند.

کتاب حاضر اثری از همین دست است که در آن به شخصیت و نقش سازنده و آموزنده یکی از برجستگان علمی حوزه علمیه، به مثابه یک نهاد پرداخته شده و پیامدهای اقدامات تربیتی و آموزشی و علمی وی در گستره چند نسل به تحریر درآمده است.

این کتاب آینه‌ای است که سیمای آیت الله شیخ غلامحسین تبریزی عبدخدائی را از نگاه ده‌ها تن از همعصران وی بازتاب می‌دهد و بسیاری از بستگانی که سال‌ها با وی زیسته‌اند، دوستانی که با او آمدوشد داشته‌اند، دانش‌آموزانی که از دانش او بهره‌ها آموخته‌اند، نمازگزارانی که در صف جماعت وی نشسته‌اند، شهروندانی که بندهای او را شنیده‌اند و دغدغه‌مندانی که کتاب‌های او را خوانده‌اند، در این مجموعه در باره وی نوشته‌اند و گفته‌اند تا هریک به سهم خویش، برگوشه‌ای از حیات آن عالم ربانی پرتوی افکنند و آن را برای داوری آیندگان در اختیار همگان قرار دهند.

بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس در راستای رسالت خود، با انتشار این کتاب کوشیده است این روحانی زمان شناس حوزه‌های علمیه مشهد و تبریز را به خوانندگان معرفی کند و بستر لازم را برای پژوهش‌هایی در زمینه مبارزات مخلصانه عالمان دینی، مهاجرت روحانیون آذربایجان به حوزه علمیه مشهد، نوآوری‌های علمای حوزه در عرصه مطبوعات، به کارگیری منبر و محراب جمعه برای تبلیغ دین، و تحقیقاتی از این قبیل آماده سازد.

بنیاد پژوهش‌های اسلامی
آستان قدس نبوی